

Anna en haar schapen

Alhoewel Frankrijk een eigen atoombom en een eigen raket bezit, en dus ook tot de moderne landen gerekend mag worden, zijn er toch verschijnselen die erop wijzen dat dat vrij grote land er maar niet in kan slagen de drempel naar de werkelijk nieuwste tijden met dezelfde vastberadenheid te overschrijden als wij, Nederlanders, dat gedaan hebben. Wat Friedje van Heugten van De Quay beslist niet meer mag, mag Anna Dalmas van De Gaulle beslist nog wel. Friedje, dat hebben we in de vorige les uitvoerig behandeld, was Nederlands laatste kluizenaar, die wij in onze weldadige vooruitstrevendheid uit zijn plaggenhut in de Vlierdense bossen verdreven hebben. Anna daarentegen is een van Frankrijks vele laatste kluizenaressen, een oude dame van vierenzeventig jaar, die geheel alleen een dood en uitgestorven dorp bewoont dat ten noorden van de haastig levende stad Nice op 2115 meter boven de Middellandse Zee uitsteekt. Het gat heet Bousiéyas en dat heeft het uitsluitend aan Anna te danken, want dorpen waar niemand woont hebben de neiging om snel hun namen te verliezen.

Wij troffen Anna, gefotografeerd en wel, aan op pagina 10 van een grote Amerikaanse krant, op slechts een kolom afstand van mevrouw Kennedy. Zij staat daar tussen nogal veel berggruggen in haar zwarte weduwendracht tegen een besneeuwd hek met een vrolijke omslagdoek om het hoofd en met twee handen die zo te zien wel het een en ander verricht hebben in dit leven. Hoe is deze oude Franse dame zo dicht bij mevrouw Kennedy in de krant gekomen? ‘Weduwe In Alpengehucht Heeft Geen Angst Voor Het

Einde Der wereld' stond erboven, en aangezien wij daar allemaal wel bang voor zijn, sloegen we gehaast aan het lezen om de oude dame haar geheim te ontfutselen. Het was vrij eenvoudig, zoals meestal. Levens van heiligen, grote mannen en mislukkelingen verbazen ons altijd weer door hun voorbeeldige duidelijkheid. Het gaat er meestal om goed eigenwijs te zijn en overduidelijk ergens ja of nee tegen te zeggen. In Anna's geval was dat nee, en ze zei het in de maand november van het jaar 1960, toen lawines grote rotsblokken naar beneden smeten en de weg naar het acht mijl lager gelegen Saint-Étienne-de-Tinée zo versperd werd dat de enige band met de beschaving die Bousiéyas nog had, verbroken werd. De prefect te Nice verzocht de bewoners van Bousiéyas hun dorpje op te geven aangezien het leven er gevaarlijk en onhoudbaar was geworden, en 59 van de 60 inwoners zeiden hun huizen en hun kerk en hun kerkhof vaarwel en schuifelden naar beneden, waar het warmer en veiliger was. Alleen Anna weigerde, en sprak: 'Zevenenvijftig jaar heb ik hier gewoond – ik ben net als Jeanne d'Arc, ik ben nergens bang voor. Waarom zou ik weggaan?' En ze bleef. Alleen de pastoor had nog een zwaar argument achter de hand en waarschuwde de oude dame dat ze dan wel eens zou kunnen sterven zonder de laatste heilige sacramenten, waarop ze antwoordde: 'Mon père, ik geloof in God. Hij weet dat ik een goede vrouw ben. Tussen hem en mij heb ik niemand nodig!' Ze zag haar laatste vrienden en kennissen de helling af trekken, en daar bleef ze alleen. Geen radio, geen burens, geen dokter. Alleen maar lege straten; wind, regen en sneeuw in lege straten en op lege huizen. En stilte, de krankzinnige stilte van 2115 meter hoog in de bergen. En bovendien: niemand om haar te waarschuwen dat er op 15 februari een zonsverduistering zou zijn. Eerlijk gezegd waren ze haar al een beetje vergeten. Wat denkt u dat een oude dame denkt, die, geheel alleen met dertig schapen, langzaam een zwarte grammofoonplaat voor de zon ziet schuiven, nog een stukje en nog een stukje, totdat alleen een kale koperen rand nog zichtbaar is en heel het dorp in een leeg en akelig don-

ker verdrinkt? Zij draait zich vriendelijk om naar haar schapen en zegt: 'Jongens, dit is het einde van de wereld.' En toen het niet zo was, ging ze maar gewoon door met leven, opstaan met de zon, de geit melken en de schapen voeden, haar eigen brood bakken en als het zomer is haar eigen groente en fruit eten – en verder een beetje wandelen en naar de weerbarstige hoogtes en laagtes kijken die zich om het dorp heen plooiën.

Niet zo lang geleden dacht iemand plotseling aan haar op de prefectuur in Nice. Anna was eigenwijs geweest tegen de staat, maar de Franse staat erkent dat recht in zijn burgers. Hij stuurde een helikopter om eens naar Anna te gaan kijken. Ze stond er nog goed bij, de oude dame, hield een vrolijk gesprekje met de staatslieden en probeerde de radio die ze voor haar hadden meegebracht tevergeefs op gang te krijgen. Een foto vond ze ook goed, maar de fotograaf kon deze nog van haar meekrijgen voor hij zich weer terug liet vliegen naar de beschaving: 'Jammer dat je niet dertig jaar geleden gekomen bent, jongen. Aan verwelkte bloemen is niet veel meer te zien.' Het lijkt me het beste dat Friedje maar eens in Bousiéyas gaat kijken. Tenslotte zijn de dollars daar tegenwoordig meer waard dan in Deurne. En Anna zal hem niet voor de voeten lopen.

22 maart 1961

Baccarat in Deauville

Met de vermoeidheid van een oud kereltje achter in het hoofd zweefden we met onze twee autootjes tot voor het casino van Deauville: vier verkreukelde pretmakers, al voor de helft lamgelegd door geldgebrek en afgelegde kilometers. Maar niettemin – rechttop de draaideur door langs de aldaar opgestelde batterij admirals en voorzichtig sluipend over de vleesetende tapijten naar een groepje heren dat geheel in avondkledij ons het hemd van het lijf vraagt over geboorten, herkomst en achtenhalve nieuwe frank van ons speelkapitaal aftapt in ruil voor een onaanzienlijk kaartje met een zegel dat ons voor de komende acht dagen in staat stelt dit gevederde, wollen, geheel met goud en deftigheid versierde paleis te betreden.

Opwinding genoeg. Met de gezichten van vier jongens die erop uit zijn tussen de groten dezer aarde (die er natuurlijk ook allemaal waren) geen slecht figuur te slaan betraden we de speelzaal, en verdronken onmiddellijk. In een fraaie, enigszins ouderwets uitgedoste ruimte staan enige grote groene tafels strategisch verspreid over het alweer vleesetende tapijt en rond die tafels wachten de croupiers, het mes achter de oren. Met terneergeslagen blik wisselen wij onze schamele franken in tegen het plastic speelgoed dat in casino's de plaats van geld inneemt en treden op een tafel toe. De daaromheen geschaarde croupiers onderbreken hun nachtrust en nemen onze inzet op met de geringschattende blik van lieden die te veel groot geld aan zich hebben hangen om nog geïnteresseerd te kunnen zijn in de kleinere munteenheden. Vastbesloten weer spoedig aan de tuk te gaan draaien zij aan het

grote wiel in de tijd van dertien minuten aan één stuk door de nummers waar wij niet op gezet hadden. Alleen de deftigste van ons vieren, die het aan een andere tafel was gaan proberen – en daarmee het genoegen smaakte vijf volwassenen voor zich alleen te zien werken – scheen het langer uit te houden. We besloten hem niet te storen, in de hoop dat we later op de avond wat van zijn winst zouden kunnen lenen om ons heilloos bedrijf verder voort te zetten. Zoals ik al eerder geschreven heb in mijn boek *De Speelbank, Hare Slagtoffers, en Hare Gruwelijke Gevolgen* (verschenen bij P.N. van Kampen, najaar 1884): ‘het spel is een vloek, en wie zig er niet tydig aan ontworstelt, gaat ten onder’.

Aldus ten onder gegaan drementen wij gedrieën door de van deftigheid stinkende ruimte, jaloerse ogen uitgooiend naar de met geld beplakte dames en heren die zich op koddige wijze vermaakten door kleine torentjes geld te bouwen op het forse fundament van wat ze toch al bezaten. Obers tintelden achter rolwagentjes aan waarop zich champagne bevond die nodig naar iemand toe moest, van alle kanten klonk het met geld doorweven geroezemoes van de uiterst kleine menigte, hele kordons croupiers zaten ons verveeld op te nemen met de ontledende blik van croupiers die weten hoe heren er wel uit moeten zien, en door dat alles heen sliep het Louis Seize-meubelwerk de perfide nagmaakte slaap van eeuwen en eeuwen, beschenen door goudachtige lampen die aan ellenlange gouden touwen aan de gouden? zoldering hingen. Het is altijd alles goud wat er blinkt. Belangwekkender echter dan alles wat wij waar konden nemen was de tafel waar een bijzonder opwindend gezelschap bijeenzat om enkele jaarsalarissen te verspelen. De speeltafel verbreedert, want als een eensluidende kleine massa bezetenen zaten daar acht dames en heren van verschillende nationaliteiten een spelletje te doen waar elke overleden Russische grootvorst uit de jaren Biarritz het adellijk schuim van op de mond gekregen zou hebben. Het is heel simpel. U kunt het thuis ook doen. Je neemt de bank voor tienduizend gulden. Dan laat je de croupier aan je tegenspeler (die tienduizend gul-

den tegengezet heeft) op een instrument dat eruitziet als een uiterst geslepen platgestreken palmbiad zijn kaarten uittreiken. Hij kijkt erin. Hij heeft drie. U heeft zeven. Hij vraagt er een bij. Hij krijgt er een nul bij. U neemt er geen bij. Hij heeft er dus nog steeds drie. U heeft er nog steeds zeven. U heeft gewonnen, tienduizend gulden, en nu zit er dus twintigduizend gulden in de bank, dan veertig, dan tachtig. Wordt het volle bedrag niet tegengezet, dan steekt u het resterende in de zak als ‘chocolade’. Zo heet dat. Een enig spel. Doe het thuis. In Deauville werd het gedaan door een groepje dat het niet eens gehoord zou hebben als buiten iemand de atoombom uit zijn hand had laten vallen. Een oude Engelsman, vergezeld door zijn van adel bijkans ontbindende zoon – die niet mee mocht doen en alleen maar zoet aan zijn champagne mocht zuigen –, een Franse dame die zojuist fris gewassen uit twee modehuizen tegelijk was gestapt, een kleine heer met een ongetwijfeld gekocht lintje en het gezicht van een varkentje dat niet weet of het zal gaan sparen of in de modder rollen, voorts twee stoere Noren met vlaggen op hun das die in Hammerfest toch nog een kleine fabriek hadden die ze konden verkopen zodat ze opgewekt, hun boerentaal mompelend, doorgingen met grote bedragen naar de rest af te schuiven.

De enigen die echt opgewonden waren, waren wij drieën – de spelers bestonden helemaal niet eens. Geld suisde in ontzaglijke hoeveelheden over het (groene) laken, af en toe klonk het weemoedig knisperen van al te grote papieren, en met droge monden zagen wij daar stapels renpaarden, overdreven auto’s, landhuizen en Mooie Vrouwen tot fiches gemetamorfoseerd heen en weer trekken over de tafel, van varkenspootje naar hamsterhandje, en alles even vrolijk. Derhalve was het een opluchting toen onze vierde vriend ons riep, zijn winst onder ons verdeelde, en zich naast ons aan het werk zette om dat alles in zo snel mogelijk tempo te verliezen. Nadat wij ons van deze taak op uitstekende wijze gekweten hadden, stapten wij de koele nachtlucht van Deauville in, luisterden even uit de verte naar wat misschien het geluid van

de zee was, stapten in onze autootjes en zetten koers naar het vaderland, waar dit soort belachelijke uitspattingen gelukkig verboden is. Dank u, lieve regering, die zo goed voor ons zorgt. Maar iedereen weet hoe goedkoop de bus naar Knokke is.

7 juni 1961

Naar de lichtstad

Nog steeds is, volgens een pas dit jaar ingestelde traditie, de trein niet vertrokken en de vijf-dagen-Parijs-genietters lopen angstaanjagend op hun horloges te kijken onder de zwaarmoedige paraplu van het Centraal Station. Het trilt van de hooggespannen verwachtingen. De reisleider, een nerveuzige jongeman die Parijs altijd al een vervelende stad gevonden heeft en die er ook niets aan kan doen dat hij niet dat grote avontuurlijke leven gekregen had waar hij bij het doorworstelen van de hbs meende staat op te kunnen maken, stelt zich bazig op bij het portier en jaagt zijn jolige kudde naar binnen.

In onze coupé heeft zich een heer neergelaten die net toen het moest niet heeft weten te kiezen tussen de drie diersoorten waaruit hij nu is samengesteld, een beetje van poes, een beetje van vogel en een beetje van Fledermaus. Openhartig piept hij zijn misnoegen uit over de Nederlandse Spoorwegen, maar zijn vrouw, die haar leven lang haar best heeft gedaan om te lijken op de stichteres van een obscure kloosterorde, tilt een beheerst en verlamdend zwijgen over hem heen, dat al na een paar minuten begint te werken: tot Parijs komt hij niet meer bij en verwijlt in een persoonlijk klimaat van geladen, doch ranzige stilte.

Twee dametjes alleen, het werk van een groot beeldhouwer die omstreeks 1823 geheel en vergeten in Voorthuizen is overleden, kijken met achterdochtige kraalogen naar hun medereizigers, ze wegend op Goed en Kwaad omdat het daar tenslotte om gaat, in dit Leven. Ze weten trouwens nog steeds niet zeker of ze het wel hadden moeten doen, naar de lichtstad. Maar wijlen hun oom,

die er in '89 nog was geweest – oom was altijd een beetje een rare man – heeft hun omfloerst verteld hoe geweldig het er moet zijn, en mondreclame doet veel, door de eeuwen heen.

Na een ontzettend stijfkwartiertje blaast een heer op zijnen fluit, we rukken het land uit, lachen de douane bij Roosendaal tegen met de gezichten van mensen die weten wat een flinke grote diamant in Belgrado opbrengt en trachten ook op andere wijze de Tijd zoek te brengen. Pas in Antwerpen begint het naar de grote wereld te ruiken. Een groep orthodoxe joden, met hoeden en wapperende baarden, bestormt de trein. Wij krijgen er twee die onmiddellijk aan een Pools gesprek beginnen, dat elke seconde van Antwerpen tot Parijs in beslag zal nemen, een eindeloze zitting van de Poolse landdag, waarbij gerekend, gelachen en gegeten wordt, en ook af en toe rondgekeken met grote vriendelijke ogen die bij toeval soms het landschap zien. De rest van de coupé heeft alle bekende registers opgeslagen maar geen verklaring gevonden. Schilders zijn het niet, want ze hebben gewone pakken, en hoeden. Het zullen wel een soort paters zijn, verneem ik duidelijk van een van de dametjes en daar houden ze het eenstemmig op: rare paters, die niet bidden voor het eten.

In Saint-Quentin volgt de tweede invasie. Een gesloten groep Algerijnen probeert plaatsen te vinden tussen de plaatsen. Ze bouwen de coupé zorgvuldig vol met de rook van zware tabak en vallen vervolgens, volledig in tweeën gebroken, in slaap. Overigens hebben de vooruitstrevende Fransen onze elektrische locomotief vervangen door een veel revolutionairder type, de zogenaamde stoomlocomotief, die niet zo hard gaat maar wel veel kolengruis naar binnen slaat, dat de naden van de overhemden keurig accentueert en ook verder alles zoveel mogelijk zwart maakt. Tegen het eind van de middag komt de grote loomte, iedereen slaapt, behalve de Polen die onverdroten doorbreien aan hun marathongesprek.

Pas bij de eerste Amsterdam-West-achtige treurnis van Parijs,

hoge, gele blokken die verwaarloosd zijn opgegroeid uit een rommelig terrein van onkruid en stof, wordt men klaar en helder wakker. De opwinding neemt haar rechtmatige plaats in in ogen en harten van uw landgenoten, het koffer aftillen en pardon zeggen neemt een aanvang, het avontuur is nu pas echt begonnen. Betaald was het al.

19 juli 1961